

Vitenskapskomiteen for mattrygghet
Postboks 4404 Nydalen
N – 0403 Oslo

Deres ref:
Vår ref: 2014/249642
Dato: 19.12.14
Org.nr:

Statens tilsyn for planter, fisk, dyr og næringsmidler

Mattilsynet

Risiko for introduksjon og spredning av planteskadegjørere ved bruk av husdyrgjødsel fra slakterier

Mattilsynet ber VKM vurdere innhold i fordøyelseskanal og husdyrgjødsel som samles opp på slakteriene som kilder til spredning av planteskadegjørere og ugress. En vanlig praksis i dag er at dette spres ubehandlet på landbruksarealer nær slakteriet. Vi ønsker en vurdering av i hvilken grad dette representerer en risiko for introduksjon og spredning av planteskadegjørere og ugress til nye landbruksområder.

Bakgrunn

Husdyrgjødsel som samles opp etter at dyr er levert fra gården og til de er ferdig slaktet, samt innhold fra fordøyelseskanalen som tas ut etter slaktning, håndteres i dag av slakteriene. En vanlig praksis ser ut til å være at denne gjødsel leveres til en eller flere bønder i nærheten av slakteriet og brukes i ubearbeidet form.

Bestemmelser for håndtering av denne typen gjødsel finnes både i gjødselvareregelverket og animaliebiproduktregelverket. Det sistnevnte skal håndtere risiko for smitte av human- og dyresykdommer. Det førstnevnte skal håndtere bl.a. risiko for å spre planteskadegjørere. I tillegg forbyr både floghavreregelverket og plantehelseregelverket spredning av hhv. floghavre og karanteneskadegjørere.

Animaliebiproduktregelverket vil åpne for at husdyrgjødsel fra slakterier, uansett dyreart, kan spres ubehandlet på jordbruksarealer så lenge man ikke har et kjent utbrudd av en smittsom sykdom i besetninger¹. Regelverket tar utgangspunkt i at risikoen for spredning av smittestoffer til dyr og mennesker fra husdyrgjødsel er på et akseptabelt lavt nivå. Gjødselvareregelverket krever derimot at avfallet må hygieniseres hvis det er en risiko for å spre planteskadegjørere (inkl. floghavre)². I gjødselvarereforskriften er ikke planteskadegjørere begrenset til kun å omhandle karanteneskadegjørere, noe som tolkes til at denne typen produkter heller ikke skal spre andre planteskadegjørere som vil ha vesentlige praktiske og økonomisk konsekvenser å få inn på gården for den som mottar gjødsel. Klumprot kan være et eksempel på en slik skadegjører.

1. utkast til Forskrift om animalske biprodukter som ikke er beregnet på konsum
2. Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav, § 10

De siste årene har flere slakterier fått tidsbegrenset dispensasjon fra gjødselverforskriftens krav om hygienisering for å spre gjødsla ubehandlet ut på jordbruksareal. Grunnen er delvis at dette har vært den tradisjonelle måten å løse det på, delvis har man antatt at risikoen for spredning av planteskadegjørere er liten. Det har også vært mangel på egnede anlegg som kan ta imot denne typen avfall. I motsetning til bruk av ubehandlet husdyrgjødsel på egen eiendom, vil slakterigjødsel være samlet inn fra en rekke eiendommer og et stort geografisk område. Smittepotensiale kan derfor også være annerledes enn ved bruk på egen gård. Mattilsynet mener det er behov for en vurdering av hvorvidt slik bruk av husdyrgjødsel fra slakterier kan være en betydelig smittevei for planteskadegjørere og ugress. Vi ønsker derfor VKM sin vurdering av dette.

Om dagens håndtering av husdyrgjødsel og «innhold i fordøyelseskanal» på slakterier.

I slaktebil vil dyrene stå på strø, ofte kutterflis. Når bilen ankommer slakteriet spyles bilen, slik at strø og husdyrgjødsel som oppstår under transport havner i slakteriets gjødselkjeller. Den gjødsla som oppstår mens dyra står på slakteriet går også til gjødselkjelleren. Innhold i fordøyelseskanal havner ved mange slakterier i samme gjødselkjeller. Ved en del slakterier er dette begrenset til forvom/vom hos drøvtyggere og magesekk hos enmagede dyr, mens tarminnholdet håndteres på andre måter. «Innhold i fordøyelseskanal» vil dermed kunne være materiale med varierende omdanningsgrad.

En vanlig praksis ser ut til å være at gjødsla i slakteriets gjødselkjeller transporteres til og lagres i gjødselkjellere på nærliggende gårdsbruk. På egnet tidspunkt spres gjødsla på landbruksarealer, på samme måte som annen ubehandlet husdyrgjødsel. Ved spredning har gjødsla fra ingen til noen måneders lagringstid bak seg. Det skal være en spredeavtale mellom slakteriet og bonden. I tillegg vil biproduktregelverket sette krav om at det må gå minst 21 dager mellom spredning og høsting av fôrvekster, samt minst seks uker mellom spredning og slipp av dyr på beite.

Mengde gjødsl som oppstår på slakteriene vil variere med dyreslag og antall slakt. Men for store slakterier er mengdene betydelige, anslagsvis 1000 m³ eller mer per år. Slakteriene har pekt på at det vil være store kostnader knyttet til å levere husdyrgjødsel til behandlingsanlegg. Ulike behandlingsløsninger har blitt diskutert og prøvd. Erfaringer har vist at innhold av strømateriale gjør det vanskelig for eksisterende biogassanlegg å ta imot gjødsla. Noe av materialet leveres til komposteringsanlegg, men det er en del usikkerhet rundt videre drift av disse fordi animaliebiproduktregelverket strammes inn fra 2015.

Innledende vurderinger

I anvendt litteratur kan man finne informasjon om at husdyrgjødsel kan inneholde planteskadegjørere, for eksempel potetcystenematode, klumprot, floghavre og annet ugress. Det er sjelden henvist til litteraturen som dokumenterer dette. Hvis dyrene har planteskadegjørere i fordøyelsessystemet sitt når de forlater gården, må kilden være materialer de har fått i seg dagene før levering til slakteri. Fôrblandinger/kraftfôr har strenge krav til varmebehandling, det er derfor lite sannsynlig at disse utgjør smitterisiko med tanke på planteskadegjørere. Aktuelle kilder vil kunne være ikke-varmebehandlet vegetabilsk fôr (som avfallsfraksjoner fra næringsmiddelindustri), beite/jordpartikler og strø/rotemateriale i bingene. Eksempler på mulige smitteveier kan være:

- Potetskadegjørere via rått potetskrell eller uvaskede, rå rotgrønnsaker som brukes til fôring. Dyr kan muligens også få i seg smitte hvis de beiter på jord smittet med PCN.
- Frø av floghavre eller hønsehirse via fôr (spesielt hest) eller via halm brukt som strø eller rotemateriale.
- Klumprotsmitte via uvasket kålrot eller ved beiting på jord med klumprotsmitte.

En del vegetabilsk avfall leveres som fôr til gårdsbruk. Det er ingen krav til varmebehandling av dette før det føres til dyr. Dette gjelder for eksempel avfall fra pakkerier for potet og andre grønnsaker. Pakkeriene pakker både norsk og importert vare.

Oppdrag:

Mattilsynet ber VKM vurdere i hvilken grad innhold i dyrenes fordøyelseskanal og husdyrgjødsel som oppstår på slakterier utgjør en risiko for introduksjon og spredning av planteskadegjørere og ugress når det spres ubehandlet på landbruksjord.

Vi ber også VKM utdype hvilke planteskadegjørere og ugress som kan utgjøre en praktisk og/eller økonomisk belastning ved introduksjon og spredning.

Vi har følgende underspørsmål:

1. Kilder til planteskadegjørere

I hvilken grad er det sannsynlig at husdyr får i seg planteskadegjørere gjennom fôr, strømaterialer, beite eller andre kilder.

2. Introduksjon og spredning

- I hvilken grad kan husdyrgjødsel og innhold i fordøyelseskanal bidra til introduksjon og spredning av planteskadegjørere til nye landbruksområder? Vil risikoen være forskjellig for materiale fra fordøyelsen til småfe, storfe, hest og gris?
- I hvilken grad kan husdyrgjødsel og innhold i fordøyelseskanal bidra til introduksjon og spredning av ugress til nye landbruksområder? Vil risikoen være forskjellig for materiale fra fordøyelsen til småfe, storfe, hest og gris?

3. Effekt av behandling eller andre risikoreducerende tiltak:

- I hvilken grad vil lagring av hhv. husdyrgjødsel og innhold i fordøyelseskanal redusere risiko for introduksjon og spredning av planteskadegjørere?
- I hvilken grad vil risiko være redusert hvis husdyrgjødsel og innhold i fordøyelseskanal separeres ved kilden og kun husdyrgjødsel brukes ubehandlet på landbruksarealer.
- I hvilken grad kan man redusere risiko ved å unngå å fôre med potensielt smittebærende vegetabilsk avfall i en viss tid før planlagt transport til slakteri (spesifiser for ulike dyreslag, spesifiser tidsrom før planlagt transport)?
- Vil risikoen variere med hvilke vekster som dyrkes på jorda i årene etter spredning?

Tidsramme

Rapport leveres innen 31. oktober 2015.

Engelsk versjon av bestilling ettersendes etter avtale.

Saksansvarlig hos Mattilsynet

Anne Bøen, seksjon planter og vegetabilsk mat

Med vennlig hilsen

Terje Røyneberg
Seksjonssjef